

Людмила Ромащенко

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У РОМАНІ ВЛАДИСЛАВА БАХРЕВСЬКОГО «ЛЮБА УКРАЇНА. ДОВГИЙ ШЛЯХ ДО СЕБЕ»

У статті розглядається роман В. Бахревського «Люба Україна. Довгий шлях до себе» в контексті творів українських і польських письменників (П. Загребельного, Л. Костенко, Г. Сенкевича, Т.-Т. Єжа та ін.). Особливу увагу приділено проблемі художньої реалізації українсько-польської ідентичності. Задля цього детально аналізується система образів твору: Богдана Хмельницького — видатного представника українського етносу, Яреми Вишневецького як носія польської ідентичності, Адама Киселя, що балансує між двома ідентичностями. При цьому наголошується на амбівалентності характерів персонажів. Значну увагу приділено фольклорному компоненту як одному з важливих виявів національної ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, український, польський, національний, роман, сюжет, образ, амбівалентний, фольклор, символ.

Проблема національної ідентичності в сучасному літературознавстві (так само як і в політології, соціології, психології та інших науках) є досить актуальною. Можливо, це зумовлено тим, що в умовах інтенсивних глобалізаційних процесів, які ведуть, на думку вчених, до утворення суспільства світового масштабу (єдиної наднаціональної держави), існує загроза для національних культур, аж до їх зникнення.

Національна ідентичність — це усвідомлення індивідом власної приналежності до певної нації. Серед розмаїття її визначень найбільш вдалим нам здається наступне: *«Національна ідентичність — це й особлива форма групової ідентичності, завдяки якій, незважаючи на нестачу фізичних контактів, люди вважають себе об'єднаними разом, тому що говорять однією мовою, населяють спільну територію і відчують приналежність до існуючої екосистеми. Їх об'єднує безліч традицій, історична пам'ять про минуле, яке постійно переживається в сьогоденні як гордість успіхами і досягненнями нації або навпаки, — як сором за поразки, невдачі»* [3, 106].

З огляду на це визначення виглядає цілком логічним, що саме в творах історичної тематики, де зображені важливі події національного минулого, особливо яскраво проявляються націоцентричні й націотворчі тенденції. Для українського народу однією з таких подій є його національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького проти шляхетського гніту.

Провизвольну війну українського народу написано немало. Діяльність Богдана Хмельницького пов'язана з історією трьох слов'янських етносів, що зумовило інтерес до його особи українських, польських і російських майстрів слова. Згадаймо хоча б Г. Сенкевича, Ю. Крашевського, Т.-Т. Єжа,

К. Рилеева, О. Рогову, М. Старицького, П. Панча, І. Ле, П. Загребельного, Л. Костенко та ін.

Стійкий інтерес до означеної теми виявляє Владислав Бахревський (1936 р. н.) — визнаний майстер сучасної історичної прози, автор роману про Хмельниччину «Долгий путь к себе» (1991 г.), перевиданого у 2014 році під назвою «Люба Украина. Долгий путь к себе». Проте цей роман обійдений увагою вітчизняної критики¹.

Ми особисто знайомі з письменником, неодноразово зустрічалися на щорічних міжнародних літературно-освітніх читаннях у Гданському університеті. В інтерв'ю авторові цієї статті Владислав Анатолійович, відповідаючи на питання, чому він звернувся до постаті Хмельницького і чому до попередньої назви роману в новітньому виданні додалося «Люба Украина» (що в трагічних умовах сьогодення мене надзвичайно схвилювало), переконливо відповів: «Потому что эта книга о любви к Украине ...» (навіть графічне оформлення роману відповідне — у кольорах українського національного прапора). І повідав історію створення роману.

Одного разу редактор «ДЕТГИЗа» звернувся до письменника з пропозицією написати для дітей про Хмельницького. Написанню передувала серйозна і напружена робота: прочитав усі номери «Київської старовини», відвідав місця битв (Жовті Води), Польщу (Краків, Вавель), прочитав твори українських письменників про Хмельниччину, зокрема нашого земляка І. Ле. А незабаром

¹ За винятком хіба що статті: Ромащенко Л. Роман Владислава Бахревського «Люба Украина. Долгий путь к себе» в контексті творів про Хмельниччину // Літературний процес: методологія, імена, тенденції : зб. наук. пр. (філол. науки). — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 7. — С. 44–52.

з'явилася книжечка під назвою «Гетьман Війська Запорізького», що оповідала про відомі події національно-визвольної війни (закінчувалася битвою під Берестечком) і стала пізніше частиною роману «Долгий путь к себе», який із-за цензурних перешкод побачив світ лише на початку 90-х.

Автор передмови до роману пише: «Писатель любит Малороссию, любит красотою украинских сел, обычаев, удивляется хитрости и доблести запорожцев: они — и воины, и лекари, и певцы, и чародеи» [2, 4].

Зізнаючись у любові до України («Украину я очень люблю»), В. Бахревський пов'язує з нею своє становлення як митця. Стверджує, що його письменницький стаж розпочався 1953 року, коли їх, школярів, повезли на екскурсію до Києва і Канева. Під враженням побаченого — Києво-Печерська лавра, пам'ятник Шевченкові, по якому стріляли фашисти, захоплююча подорож по Дніпру на пароплаві — написав перші поетичні рядки. «*Мы очень любили Шевченко, — згадував у розмові зі мною письменник. — А плыли по Днепру на корабле, и вспоминались бессмертные строки: «Река та стогне Дніпр широкий...».* Тож на подарованій мені книзі «Люба Украина. Долгий путь к себе» Владислав Анатолійович залишив такий інскрипт: «*Первые мои стихи, с которых начинается мой писательский стаж, посвящены Украине и Шевченко*».

У назві роману ніби натяк на «*трудный путь*» і самого твору до читача, а не лише його головного героя.

Інтерес Владислава Анатолійовича до особи українського гетьмана не випадковий. Живучи в Криму із середини 70-х років, не міг не усвідомлювати, що живе на території УРСР. Тож письменник не міг обійти таку постать, як Богдан Хмельницький.

Кількарічна праця над романом завершилась у 1980 році і роман було запропоновано видавництву «Современник», редактори якого прихильно зустріли твір. Проте необхідні були щонайменше дві рецензії. Одну, позитивну, підготував доктор історичних наук, пізніше заступник директора Інституту історії СРСР АН СРСР. Але інші — київські — рецензенти винесли суворий вердикт — «запретить издание Романа во всех издательствах Советского Союза» [2, 8]. Як припускає автор передмови до роману, причиною такого рішення, можливо, став образ Богдана Хмельницького, позбавлений рис ідеального героя. А можливе і більш прозаїчне пояснення: саме в цей час писав свій роман про Хмельницького класик української літератури, один із керівників Спілки письменників УРСР Павло Загребельний... Хтозна. Отой «людський фактор» і справді відіграє іноді вирішальну роль...

Події, зображені у творі, відбуваються напередодні визвольної війни і до моменту смерті Богдана Хмельницького в 1957 році.

У романі багато сюжетних ліній. Він густо заселений. Головну сюжетну лінію складає доля (історична і особиста) гетьмана Богдана Хмельницького — утілює кращі риси видатної особистості — представника українського етносу. Він — неперевершений стратег, сміливий воїн, освічений, мудрий державний діяч, що прагне відстояти українську національну ідентичність від польської експансії і з цією метою підписав Переяславський договір із російським царем. Значення і наслідки цього акту переосмислюються сучасною українською і, зрозуміло, польською історіографією. Виступаючи на Міжнародній українсько-польській конференції «Діалог двох культур» (Кременець, 4–6 вересня, 2016 р.), сучасний польський історик Г. Новик зауважив, що Переяславський договір — «*петля на ший українського народу*». Тоді як деякі українські дослідники продовжують наполягати, що Богдан Хмельницький, звернувшись із проханням до російського царя, щоб той прийняв український народ під високу царську руку, «*по суті, зберіг українську ідентичність*» [4]. А сам В. Бахревський під час круглого столу, присвяченого його творчості (з приводу 80-річного ювілею), на Міжнародній конференції (Гданськ-Сопот, 25 липня — 2 серпня 2016 року), відповідаючи на питання польських дослідників, яку історичну концепцію він висуває у своєму творі, толерантно і коротко відповів: «*У каждого народа своя правда*».

Із Богданом Хмельницьким читач знайомиться під час його аудієнції в коронного гетьмана Миколи Потоцького, коли «*некий шляхтич из украинцев*»*(примітка 4)¹ [1, 49], регочучи, вагою свого тіла ламає стільці в домі ясновельможного: «*Хохотал громко да так заразительно, что все вокруг него тряслись и ухали. А веселый шляхтич, здоровенный детина, откидывал могучие телеса на спинку стула, и стул, жалобно пискнув, рассыпался*» (49). Цей епізод виконує антиципаційну функцію — прогнозує майбутні події: як оті стільці, розсиплеться згодом під навальним натиском українського державного мужа непереможна до того Річ Посполита. Як зауважив свого часу Т.-Т. Еж у трилогії «*Z burzliwej chwili*», що інспірувала появу знаменитого твору Г. Сенкевича: «*Він (Хмельницький. — Л.Р.), і тільки він викликав хвилю ту бурхливу, яка на кораблі Речі Посполитої щогли поламала, вітрила поширпала і кермо розбила на друзки*» (Тут і далі переклад із польськ. наш. — Л.Р.) [5, 444–445].

Сцену-прогноз з портретною характеристикою продовжує авторська розповідь про найважливіші віхи життя шляхтича-українця (перебування на посту генерального військового писаря, участь у битвах під Смоленськом і Цецорою,

¹ Бахревский В. Люба Украина. Долгий путь к себе. — Москва : АСТ, 2014. — 800 с. (Далі, посилаючись на це видання, вказуватимемо сторінку в тексті).

перебування в полоні, де вивчив турецьку мову, конфлікт із Чаплинським), хоч автор, зберігаючи інтригу, не відкриває його імені.

Уже з перших сторінок роману автор намагається оприявнити причини вибуху війни: не применшуючи особистої кривди, якої зазнав гетьман від підстарости Чаплинського, усе ж головну причину вбачає в безправ'ї і бідуваннях українського народу, який перебував у повній залежності від шляхти, різного роду орендарів. Вину поляків перед українцями змушені визнати навіть представники польського табору: поміркована, толерантна у ставленні до селян Ганна Мильська, наводячи конкретні приклади шляхетського свавілля («*Сами жить, как люди, не умеем и вам, украинцам, жить спокойно не даем*» (34)), єпископ Турлецький, стурбований чварами між самою шляхтою («*От ссор господ больше всего страдает ни в чем не повинное крестьянство. В народе идет брожение, и мы сами тому виной*» (101)), і навіть запеклий ворог українства Ярема Вишневецький.

У цьому В. Бахревський певною мірою солідарний із Т.-Т. Єжем, який, визнаючи домінуючою причиною виступу суб'єктивний, особистісний фактор, проте, вважає, що він не привів би до таких руйнівних наслідків, якби не глибинні, соціальні причини, які «*тлумачаться звичайно одним виразом: «утиск!»*» [6, 63]

Сюжет роману рясніє не тільки сценами насильства над українським простолюдом, а й численними конфліктами в середовищі шляхти: Ірена Деревінська і Ганна Мильська, Турлецький і Калиновські та ін. Вони так нагадують сучасні рейдерські захоплення за правилом: у кого гроші і сила — того й правда (як у випадку із Хмельницьким і Чаплинським; останній підступом і обманом забрав у чигиринського сотника документ на право власності, побив Тимоша, забрав кохану Богдана «*Матрену-Елену*».

Хмельницький — натура чуттєва, пристрасна. Про що свідчить його любов до двох жінок, спочатку до Мотрони, яку викрав і взяв за дружину Чаплинський, а пізніше — до Хелени. Можливо, так автор поєднав суперечливі історичні дані стосовно особистого життя гетьмана.

За версією Бахревського, Мотрона довилася близькою родичкою матері Тимоша. Красуня-вдова (її чоловік закінчив життя на палі в Істамбулі) впала в око чигиринському сотникові, прийшла до душі його родині, адже до останнього дня доглядала за хворою Ганною й відродила до життя майбутнього гетьмана. Письменник зворушливо, психологічно переконливо змальовує внутрішній стан Богдана, котрий сповідується перед пам'яттю померлої дружини, просячи прощення за любов до іншої жінки.

Чаплинський, хоч і забрав до себе горду красуню Мотрону, одружився на ній через страх,

«*сп'яну*» (як пояснював друзям свій учинок), бо сильніше прагнув Хелени. Тож, за слухами, Мотрона опинилася в монастирі, чи то з власної волі, чи, імовірно, з волі Чаплинського, котрий вдруге одружився на Хелені — родичці Виговського. Портрет Хелени передано крізь призму автора та його героїв: Деревінської («*Да ведь она (Хелена. — Л.Р.) — само совершенство. В ней все изумительно. Но такая красота пугает мужчин*» (33)), Тимоша, Стефана Потоцького. Обидві жінки не поступаються одна одній красою, але в Мотроні більше українсько-козацького, сили фізичної і духовної, підкресленої епітетами «*властная*», «*могучая*»: вона в першу шлюбну ніч викинула Чаплинського разом із периною із власної спальні («*сам Бог послал мне королеву. Истая дикарка, но королева*» (86)). Годі як Хелена по-шляхетськи тендітна, витончено-манірна.

Тривалий час у літературі панувала тенденція моделювати образи героїв без дотримання співвідношення світла і тіні, статично. В. Бахревському вдалося уникнути однолінійності, монохромності зображення, створивши складні, неоднозначні характери, показані в еволюції, внутрішній динаміці (Хмельницький, Богун, Ян Казимир, Павло Мильський, Адам Кисіль та ін.). Це стосується й «антигероїв», змальованих нерідко з певним ступенем драматичної напруги. Подібний підхід зумовлений Бахтінською настановою, що герой роману не повинен бути лише «героїчним» ні в епічному, ні в трагічному значенні цього слова, він має поєднувати в собі як позитивні, так і негативні риси, як низькі, так і високі, як серйозні, так і смішні. Приміром, Богдан Хмельницький постає не таким собі ідеальним героєм. Він — неперевершений стратег, освічений, мудрий державний діяч, але і йому властиві людські слабкості, сумніви у правильності рішень, політичному виборі. І цим образ Богдана в рецензованому творі нагадує свого суперечливого, неоднорідного літературного двійника з роману «Я, Богдан». Може видатися, що Хмельницький у Бахревського веде себе надто вірнопіддано (у грамотах до російського царя атестує себе «*наинизшим слугою его царского величества*» (290), хоча, можливо, таке звернення зумовлене тодішніми вимогами дипломатичного етикету); змушений вдаватися до політичного ошуканства (аби заручитися підтримкою хана, видає себе за мусульманина).

Як і в Г. Сенкевича, Хмельницький Бахревського є марновірною людиною, часто звертається по допомогу до чаклунки Маруші.

Богдан Хмельницький не лише суворий політик, хоч і віддає перевагу загальносуспільним інтересам (залишає під заставу у кримського хана найдорожче — сина Тимоша), а й люблячий, турботливий батько. Надзвичайно зворушливо, з великою силою драматичної напруги змальована реакція гетьмана на смерть старшого сина — своєї надії й опори.

Яскравими носіями української ідентичності є і Тиміш Хмельницький, Богун, Нечай, батько і син Кривоноси, знахар дід Барвінок та інші герої — реальні і створені авторською уявою, які репрезентують різні соціальні групи тодішнього суспільства.

Але в романі виведені й ті історичні діячі, що добровільно відреклися від української ідентичності. Утрата національної ідентичності, на думку автора, є не тільки руйнівною для самої особи, а й згубною для оточення. Яскравий тому приклад — образ Яреми Вишневецького. Один з найбагатших магнатів, князь Вишневецький, відступившись від православної віри, перейшовши в табір польської шляхти, став мучителем українського народу. Але при всій своїй жорстокості князь у романі постає не міфічним монстром, а людиною, хоча й занапащеною. Запеклий ворог українства, він вимушений визнати провину поляків перед українцями: *«Наша неумная шляхта ведет себя так, словно Украина взята в посессию. Хозяйствование в большинстве случаев похоже на откровенный грабеж. И это еще не все. Мы постоянно обижаем шляхту из украинцев. Оттираем ее от должностей, всякий раз берем сторону поляков, а ведь войско вашей милости (польского короля. — Л.Р.) наполовину состоит из казачества»* (56).

Вишневецький у Бахревського — хороший стратег і люблячий батько (під час облоги польського війська Ярема, що зник до розкоші, переживає труднощі разом зі своїми воїнами; наодинці із самим собою мучиться докорами совісті за своє відступництво, через яке його прокляла рідна мати). На відміну від роману у віршах «Берестечко» Л. Костенко, у якому ухвалений однозначний вирок князеві як зрадникові свого народу. І на відміну від роману «Жовті Води» М. Голубця, де, завдяки використанню прийомів романтичної гіперболізації, образ Яреми Вишневецького набуває ознак демонічності.

Тоді як у польській історичній науці та літературі Ярема Вишневецький зображений переважно позитивно.

Не лише категорична відмова від власної національної ідентичності, а й роздвоєння, балансування між різними національними групами, на думку В. Бахревського, призводить до драматичних наслідків, що наочно демонструє образ київського губернатора Киселя.

Амбівалентність характеру героя (що відповідає історичній правді) відбита в розлогіх авторській оцінці, яка водночас правдиво характеризує засади державного устрою Речі Посполитої: *«Адам Кисель прожил жизнь между двух огней. Искренне исповедующий православие, он без страха и упрёка служил великой Речи Посполитой, которая всей своей мощью затапывала костры греческой веры. Для Адама Киселя Речь Посполитая была*

идеалом свободного государства, но отказаться от веры отцов он не мог. Вера — личная совесть и одновременно совесть твоего народа. Не каждому дано переступить через это. Сенатор пытался примирить в себе две стихии, но жизнь поблажек не делала, а кристалл добродетельного государства давно уже стал мутным, его разьедала человеческая корысть.

Магнаты наживали не поддающиеся учету богатства, заводили в своих владениях самодержавные порядки. Потоцких, Вишневецких, Калиновских не страшил не суд короля, ни приговор сената. Идея государства, в котором каждый шляхтич участвовал в управлении, превращалась в чистую идею. Миром, как и повсюду, правили грубая сила и бездушные богатства. Даже король склонялся перед этими двумя силами венценосную голову» (111).

Саме образ Адама Киселя, за замислом автора, обрано для виконання антиципаційної функції стосовно планів Хмельницького: сенатор, що захоплювався різьбою по дереву, дарує майбутньому гетьманові власноруч виготовлену Спаську вежу Московського Кремля — як натяк на майбутній вектор Богданового політичного вибору.

Образ Адама Киселя займає почесне місце і в згаданому вище романі Т.-Т. Єжа. Епізод смерті сенатора на початку твору (1–2 розд. І тому: «На порозі вічності», «Степовий знахар») важливий і в композиційному плані: разом зі сценою смерті Хелени у фіналі роману він створює своєрідне обрамлення, символізуючи драму окремої особистості, що борсається між двома ідентичностями, й увесь трагізм військового протистояння двох сусідніх слов'янських народів.

В. Бахревський далекий від спроби однобокого трактування представників польської ідентичності, зображених доволі неоднозначно: поміркована, толерантна у ставленні до селян Ганна Мильська, що засуджує шляхетське свавілля і, навпаки, жорстока і підступна Ірена Деревінська; єпископ Турлецький, поведінка якого не відповідає його сану, але все ж таки він здатний критично оцінити ставлення польських магнатів до українців.

Виписані з різним ступенем художньої повноти й постаті інших представників польського табору: Микола і Стефан Потоцькі, Калиновські, король Ян Казимир і королева Марія, Чаплинський, Дмитро Вишневецький.

Важливою складовою національної ідентичності є традиції народу, його переконання, ідеали, принципи, що відбиваються в художній колективній творчості етносу — фольклорі. Вражає в романі знання автором етнокультури — українських звичаїв, обрядів, забав, повір'їв, замовлянь, забобонів, відомих чи й маловідомих українському читачеві (посвячення («коронування») Тимоша в парубки, гра в «калету» (калиту), в «хвиль»,

владштована «*рачья свадьба*», святкування Різдва з його атрибутами, замовляння (на любов, зброї — від «сглаза», звичка м'яти яечну шкарлупку, бо в цілу, мовляв, чаклуни збирають росу для своїх чар, легенда про чарівну країну Вирій тощо. Сцена виявлення відьми, що сховала дощ, нагадує подібну з повісті Г. Квітки-Основ'яненка «*Конотопська відьма*». А легенда про хлопців-бешкетників, що через пустощі перекинулися у вовків, знаходить підтвердження в низці творів українських письменників («химерна проза»), розкриваючи таким чином світобачення наших далеких пращурів.

Образ вовка є традиційним образом-символом: ще із сивої давнини в більшості народів Європи вовк — символ хижака, лютого ворога, символ злоби, жадібності. У Біблії до вовків уподібнювалися лжепророки, несправедні правителі і судді, як особи найнебезпечніші для народу. Образи перевертнів наявні й у романі Р. Іванчука «*Орда*», повісті Вал. Шевчука «*Сповідь*», романі М. Лазорського «*Гетьман Кирило Розумовський*», хоча несуть різне смислове навантаження.

Уснопоетичні джерела не обмежуються зовнішньою декоративно-оздоблювальною функцією, вживаються не для стилізації чи прикрашування — вони поліфункціональні (наприклад, пісні можуть бути засобом характеристики чи виразом народної моралі, у думках — народна оцінка історичних подій та їх учасників, нелегкі перспективи історичного поступу етносу). Фольклоризм — це один з основних способів насичення літературного твору національним компонентом.

ДЖЕРЕЛА

1. Бахревский В. Люба Украина. Долгий путь к себе. — Москва : АСТ, 2014. — 800 с.
2. Бахревский Л. Предисловие // Бахревский В. Люба Украина. Долгий путь к себе. — Москва : АСТ, 2014. — С. 3–9.
3. Смирнова А.Г. Идентичность в меняющемся мире / А.Г. Смирнова, И.Ю. Киселев. — Ярославль, 2002. — 300 с.
4. Толочко П. Главные возможности независимой Украины так и остались нереализованными [Электронный ресурс] / Петр Толочко. — Режим доступа : http://www.kpu.ua/ru/84843/petr_tolochko_glavnye_vozmozhnosti_nezavysymoj_ukrainy_tak_y_ostalys_nerealizovannymy. — 10 вересня 2016.
5. Jez T.-T. Z burzliwej chwili. — Warszawa: Nakładem Redakcji Przeglądu Tygodniowego, 1882. — Т. 3. — 482 s.
6. Ostrowska M. T.-T. Jez (Zygmunt Miłkowski). Zycie i twórczość. — Kraków, 1936. — 626 s.

REFERENCES

1. Bakhrevskii, V. (2014). *Liuba Ukraina. Dolgii put k sebe*. Moskva, AST, 800 p.
2. Bakhrevskii, L. (2014). *Predislovie. Bakhrevskii V. Liuba Ukraina. Dolgii put k sebe*. Moskva, AST, pp. 3–9.
3. Smirnova, A. G., Kiselev I. Yu. (2002). *Identichnost v meniaiushchemsia mire*. Yaroslavl, 300 p.
4. Tolochko, P. (2016). *Glavnyie vozmozhnosti nezavisimoi Ukrainy tak i ostalis nerealizovannymi*. http://www.kpu.ua/ru/84843/petr_tolochko_glavnye_vozmozhnosti_nezavysymoj_ukrainy_tak_y_ostalys_nerealizovannymy
5. Jez, T.-T. (1882). *Z burzliwej chwili*, T. 3. Warszawa, Nakładem Redakcji Przeglądu Tygodniowego, 482 s.
6. Ostrowska, M. T.-T. Jez (Zygmunt Miłkowski). (1936). *Zycie i twórczość*. Kraków, 626 s.

Фольклоризм роману «*Люба Україна...*» знаходить свій вияв у формі прислів'їв, приказок, афоризмів, літературній інтерпретації численних народних пісень, що виконують різноманітну естетичну функцію і становлять благодатну основу для інтертекстуальних досліджень. Приміром, відома пісня про Байду, уживлена в художню канву роману возвеличує незламних народних героїв і їхню боротьбу проти ворогів (с. 134–135).

Навіть у пейзажних замальовках використано образи української демонології: «*Старательная ведьма через самое мелкое ситечко трусила осенью непогодь*» (148).

Ще одна особливість роману В. Бахревського полягає в умінні відтворити національний колорит, завдяки відповідності мови персонажів їхньому національному статусу. З цією метою в мовних партіях героїв (та й авторській оповіді) активно використовуються українізми (слова і цілі вирази), що належать до різних лексичних груп: «*дивчата*», «*дивонька*», «*оселедець*», «*парубок*», «*хлопець*», «*синку*», «*криниця*», «*добре*», «*погано*», «*мамо*», «*мати Україна*», «*нехай*», «*Вирій*», «*Три дара за Байдину кару*», «*Що це у вас за диво дивное?*» тощо.

У романі В. Бахревського зображені також носії російської, татарської і молдавської ідентичності. Але українська ідентичність проявляється, на наш погляд, найяскравіше, що зумовлено ідейним задумом роману — художньо відтворити боротьбу українського народу за збереження своєї національної і релігійної ідентичності.

Людмила Ромащенко

**УКРАИНСКО-ПОЛЬСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В РОМАНЕ ВЛАДИСЛАВА БАХРЕВСКОГО
«ЛЮБА УКРАИНА. ДОЛГИЙ ПУТЬ К СЕБЕ»**

В статье рассматривается роман В. Бахревского «Люба Украина. Долгий путь к себе» в контексте произведений украинских и польских писателей (П. Загребельного, Л. Костенко, Г. Сенкевича, Т.-Т. Ежа и др.). Особое внимание уделено проблеме художественной реализации украинско-польской идентичности. Для этого подробно анализируется система образов произведения: Богдана Хмельницкого — выдающегося представителя украинского этноса, Яремы Вишневецкого как носителя польской идентичности, Адама Киселя, балансирующего между двумя идентичностями. При этом отмечается амбивалентности характеров персонажей. Значительное внимание уделено фольклорному компоненту как одному из важных проявлений национальной идентичности.

Ключевые слова: идентичность, украинский, польский, национальный, роман, сюжет, образ, амбивалентный, фольклор, символ.

Liudmyla Romshchenko

**UKRAINIAN-POLISH IDENTITY IN THE NOVEL “DEAR UKRAINE. LONG HAUL TO ITSELF”
BY VLADYSLAV BAKHREVSKYI**

In the article the above mentioned novel by V. Bakhrevskyi in the context of the Ukrainian and Polish writers' (P. Zahrebelnyi, L. Kostenko, H. Senkevych, T. T. Yezh and others) works is considered. Special attention is paid to the problem of artistic realization of Ukrainian-Polish identity in this novel. For this reason the author deeply analyses the image system of the literary work: Bohdan Khmelnytskyi, Yarema Vyshnevetskyi as well as Adam Kysil. Besides, the ambivalence of these characters is pointed out. Detailed attention is also paid to the folkloristic component that corresponds to national identity.

Key words: identity, Ukrainian, Polish, national, novel, plot, image, ambivalent, folklore, symbol.